

PROPOSTA D'INTERVENCIÓ EDUCATIVA EN PERSPECTIVA DE GÈNERE PER A LES CIÈNCIES DE L'ACTIVITAT FÍSICA I L'ESPORT

TFG inicial

Centres universitaris adscrits a la

13 DE FEBRER DE 2020
ESTUDIANT: SHEIKH CORDERO RODRIGUEZ
DIRECTORA TFG: ALBA PARDO
TREBALL FI DE GRAU

Índex de continguts

1. Introducció	2
Plantejament i justificació del problema.	2
2. Marc teòric	3
Marc social	3
1.1. Esport federat.....	3
1.2. Hàbits d'exercici físic	4
1.3. Educació	5
1.4. Mitjans de comunicació	7
1.5. Econòmic	8
Marc legislatiu	9
4. Objectius del treball	11
5. Proposta d'intervenció didàctica.....	11
6. Cronograma del projecte de TFG	12
7. Bibliografia	13

1. Introducció.

Plantejament i justificació del problema.

En l'actualitat ens trobem amb una societat que està avançant de forma exponencial en introduir la temàtica de gènere en diferents àmbits socials com la política, l'educació, sanitat i el món laboral.

Per lo que el problema a exposar en aquesta contextualització es de caire social i justifica la proposta d'intervenció que es planteja.

Sempre hi ha àmbits i contextos més i menys punters en qüestions d'implementar aquests canvis acord a la tendència actual en referència a la igualtat.

Concretament el món de l'activitat física i l'esport té arraigades moltes conductes, patrons, i maneres de fer que no tenen cabuda en un espai lliure de desigualtats en perspectiva de gènere.

No pot dependre del atzar o interès personal el fet de tenir a les persones professionals del esport formades al respecte.

Haurien de ser uns continguts institucionalitzats de manera que tothom format en activitat física i esport de forma oficial (Cicles formatius i graus universitaris) rebessin docència en gènere.

Referències d'articles que plantegen i justifiquen l'existència del problema

Segons diferents estudis (Dowling, 2006, 2013; Flintoff & Scraton, 2006; Wright, 2002) per revertir aquesta situació, la base per on començar a construir es considerar el gènere com un aspecte clau en la identitat personal i professional en l'àmbit de l'educació física. Per aquest motiu és de vital importància incloure aquesta informació dins la seva formació.

Ens trobem amb literatura suficient i normatives que recolzen una educació en perspectiva de gènere per tal de transformar els models relacionals tradicionals amb tot el que implica en la societat. No obstant tal i com exposa (Lleixà, 2020), l'alumnat en formació de Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE) mostra sentiments de rebuig e incomoditat envers aquesta temàtica.

(Anguita, 2011; Prat & Flintoff, 2012; Scraton, 2013) en un estudi conclouen com en els últims anys s'ha produït un retrocés en l'avanç de gènere en l'àmbit educatiu ja que es considera erròniament que la igualtat s'ha aconseguit.

Per això mateix és importantíssim basar-nos i estudiar el que realment passa a la societat i no el que creiem que passa. Tot i haver unes polítiques nacionals "apropiades" sobre el paper, la realitat es que la perspectiva de gènere no s'ha integrat, o no de la forma més adequada, en els plans d'estudi de formació del professorat de CAFE.

Segons (Connell, 1985) la masculinitat hegemònica són aquell conjunt de conductes que legitimen el patriarcat.

Segons l'autor Camacho-Miñano (María José Camacho-Miñano, 2016) per tal de trencar amb el cicle de reproducció de la masculinitat hegemònica cal proporcionar una formació de gènere suficient i adequada en el grau de CAFE, amb l'objectiu de que les persones professionals de l'activitat física i l'esport desenvolupin criteris i reflexions per tal d'entendre i assumir de forma

activa el repte de la igualtat de gènere dintre de la complexitat i diversitat d'aquesta lluita en els nostres dies.

2. Marc teòric

Marc social

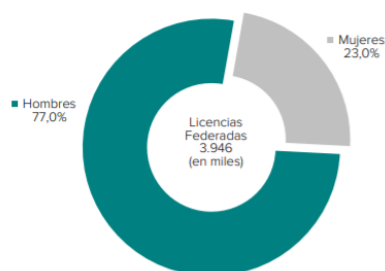
Dintre del món del esport es poden trobar moltes manifestacions de desigualtat de gènere; masclistes i LGBTIfòbiques. A continuació s'exposa evidència dels següents àmbits:

- Esport federat
- Activitat/Exercici físic.
- Educació
- Mitjans de comunicació
- Econòmic

1.1. Esport federat

Percentatge de llicències segons gènere

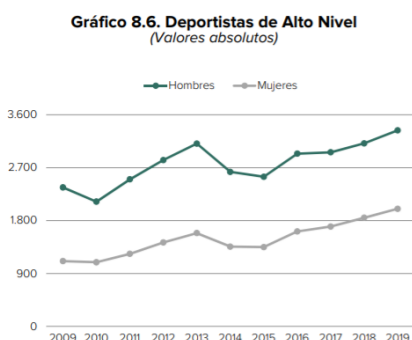
Gráfico 8.2. Licencias federadas por sexo. 2019
(En porcentaje)

Com podem veure en les següents dades estadístiques extretes del ministeri de cultura i esport (Estudios, 2020), la diferència entre homes i dones practicants en esport federat és molt notable.

Aquesta diferència entre gèneres (d'un 77% en homes a un 23% en dones) pot venir induïda per diversos motius.

Esportistes d'alt rendiment segons gènere

Això també es veu en l'esport d'alt rendiment, (Estudios, 2020) on ens trobem amb una progressió cronològica pràcticament idèntica entre homes i dones però amb una diferència actual de 3.336 homes d'alt nivell que representen un 62,5% versus 2.001 esportistes dones d'alt nivell que suposa el 37,5%.

1.2. Hàbits d'exercici físic

Interès d'esport segons gènere

R.1. VALORACIÓN MEDIA DEL GRADO DE INTERÉS VINCULADO AL DEPORTE

(Valores de 0 a 10)

	TOTAL	HOMBRES	MUJERES
Deporte en general	6,4	7,1	5,8
Práctica deportiva	5,6	6,1	5,1
Asistencia a espectáculos deportivos	4,3	5,0	3,6
Acceso a espectáculos deportivos por medios audiovisuales	5,4	6,5	4,3
Informarse sobre el deporte	4,9	6,1	3,8

Com podem analitzar en l'enquesta d'hàbits esportius i d'exercici físic del Govern al 2015, (Ministerio de educación, cultura y deporte, 2015) hi ha una diferència d'interès entre homes i dones respecte l'esport. La diferència és més notable en espectacles esportius, i tota la part més mediàtica d'aquest i la diferència és menor en la pràctica esportiva afortunadament.

Pràctica esportiva segons gènere

	Home	Dona	Total
	%	%	%
Practica un esport	21.6	18.6	20.1
Practica diversos esports	29.4	21.6	25.5
L'ha practicat però ara ja no	32.0	27.1	29.5
No en practica	17.0	32.7	24.8
	(194)	(199)	(393)

En la taula anterior (*Observatori Català de l'Esport, 2017; a partir de CIS, 2014*). S'exposa la diferència entre homes y dones en la pràctica esportiva, on la diferència més notable que s'aprecia es que pràcticament hi ha el doble de dones que homes que no practiquen esport.

Percentatge de participació esportiva segons gènere

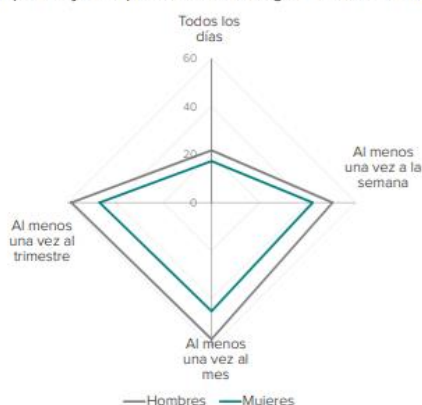
E.1. Evolución de los principales indicadores de participación

	2010	2015
PRÁCTICA DEPORTIVA SEMANAL		
<i>(En porcentaje de la población total investigada de cada colectivo)</i>		
TOTAL	37,0	46,2
SEXO		
Hombres	45,5	50,4
Mujeres	28,8	42,1

A continuació veiem reflectida l'evolució entre els anys 2010 i 2015 de la pràctica esportiva setmanal en funció del gènere. (Ministerio de educación, cultura y deporte, 2015). Tot i no haver una igualtat en les dades més recents podem observar com la tendència de les dones es molt més exponencial que en la pràctica esportiva masculina.

Freqüència de la pràctica segons gènere

Gráfico 3
Personas que practicaron deporte según frecuencia y sexo
 (En porcentaje de la población total investigada de cada colectivo)

Amb aquest gràfic (Ministerio de educación, cultura y deporte, 2015) podem interpretar que la freqüència de la pràctica esportiva és més baixa en dones que en homes en tots els paràmetres estudiats:

- Esport a diari
- 1 vegada a la setmana
- 1 vegada al mes
- 1 vegada al trimestre

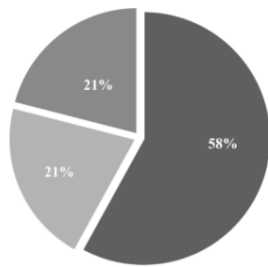
1.3. Educació

Percentatge de dones en estudis esportius

	TOTAL		EN CENTROS PÚBLICOS (En porcentaje)		MUJERES (En porcentaje)		En porcentaje respecto al total de alumnado matriculado de cada tipo de enseñanza	
	2016-2017	2017-2018	2016-2017	2017-2018	2016-2017	2017-2018	2016-2017	2017-2018
II. ENSEÑANZAS DEL RÉGIMEN GENERAL								
Formación Profesional	30.779	34.008	63,0	57,7	20,3	20,2	4,3	4,6
Ciclos Formativos Grado Medio								
<i>Conducción de Activ. Físico-Deportivas en el Medio Natural</i>	9.737	11.012	65,4	58,8	20,6	20,0	1,3	1,5
Ciclos Formativos Grado Superior								
<i>Animación de Actividades Físicas y/o Deportivas</i>	21.042	22.996	61,9	57,2	20,2	20,3	2,9	3,1
Universitaria	22.045	22.638	67,2	67,3	18,9	15,2	1,4	1,4
Grado	19.882	20.208	66,2	66,1	17,9	13,6	1,3	1,3
Máster	1.339	1.528	66,5	71,0	25,2	25,5	0,1	0,1
Doctorado	761	893	90,1	90,7	35,0	33,6	0,0	0,1
1º y 2º ciclo	63	9	100,0	100,0	27,0	0,0	0,0	0,0

La taula anterior (Ministerio Cultura y Deporte, 2018) mostra com en l'àmbit universitari en els cursos 16/17 i 17/18 només es van matricular un 17,9% i 13,6% de dones respectivament.

En referència al professorat que imparteix en CAFE ens trobem amb els següents resultats (Perrino-Peña, 2020).

■ Hombre
 ■ Mujer
 ■ Ambos

El percentatge de dones que imparteixen assignatures en CAFE es del 21%, en contraposició al 58% d'homes. L'altre 21% restant es d'assignatures compartides entre docents homes i dones.

Segons l'estudi (Perrino-Peña, 2020) els homes presenten percentatges més elevats que les dones en universitats públiques, mentre que en universitats privades es a la inversa. Si analitzem de forma descriptiva les dades mostrades en l'estudi podem concloure com els homes imparteixen fonamentalment assignatures obligatòries i les dones imparteixen assignatures bàsiques i optatives principalment.

Més enllà de les dades estadístiques sobre l'educació és important centrar-nos dintre d'aquest àmbit en el nivell de continguts del mateix.

Per abordar amb profunditat l'educació en perspectiva de gènere hem de ser conscients que no només s'ensenyen els continguts que tenim establerts a les programacions de cadascuna de les assignatures. El professorat ensenya i es referent molt més enllà del seu temari, el currículum ocult.

El currículum ocult, va ser nomenat per primer cop per P.W. Jackson en 1968, on destapava els aprenentatges implícits que rebia l'alumnat durant la seva escolarització.

Podríem definir el currículum ocult com un medi molt poderós per aprendre les normes, valors i relacions socials que es transmeten en el dia a dia dels centres educatius. L'alumnat aprèn un conjunt de pràctiques socials que acaben definint i construint les seves identitats.

(Devís Devís, 2005)

Mercedes Sánchez Sáinz en el llibre "Pedagogías Queer" deixa la reflexió general que si no ho modifiquem les aules, aquestes són un reflexe de la societat, per lo tant, és continuen reproduint les mateixes desigualtats i discriminacions hegemòniques per part del professorat i alumnat.

Gran part de la investigació sobre currículum ocult feta fins dia d'avui ha estat en la comunitat angloamericana.

Una de les investigacions etnogràfiques més rellevants al respecte de l'educació física del seu moment exposa el següent:

"Por una parte, estaba el currículum propuesto por el profesor, que se basaba en la integración y en los valores democráticos, con especial énfasis en la cooperación, en la igualdad y en la responsabilidad social. Por otra, se encontraba el currículum recibido por los estudiantes, que revelaba patrones de discriminación en función del género, de la raza, de la clase social, de la personalidad y de la habilidad"

(Bain, 1985, 1990).

Per a que actualment les qüestions de gènere es trobin en el centre dels anàlisis del currículum ocult, Griffin (1989) va determinar com el gènere és l'agent socialitzador més important en les classes d'educació física. A més a més apunta que per canviar la situació descrita anteriorment hauria de modificar-se la concepció tradicional del gènere que té el professorat.

Concretament en el nostre país hi ha algun (tot i que pocs) estudis vinculats i relacionats amb el currículum ocult, per exemple, Vázquez (2000) va combinar diferents instruments d'observació per concloure que els professors atenen més als nois que a les noies. Això també afecta de forma directa a la disminució de la participació femenina a les aules.

Tal i com apunta de forma molt encertada (Devís Devís, 2005) convindria conèixer que succeeix en el nostre context cultural de forma més precisa i estudiada. És molt probable que es donin situacions similars a la comunitat angloamericana (o no), quan aquestes estiguin identificades i definides s'hauria de començar a treballar en les propostes pedagògiques que transformin l'àmbit educatiu.

1.4. Mitjans de comunicació

Els mitjans de comunicació són un dels principals agents socialitzadors de la població en qualsevol etapa de la seva vida.

Profunditzant una mica més en el que fan o aconseguen els mitjans tradicionals ens adonem que no únicament entretenen o informen sobre l'actualitat, també són cocreadors del món en el que vivim educant, reproduint, normalitzant i legitimant les desigualtats cisheteropatriarcal. (Cis: persona que s'identifica amb el gènere que se li assigna al néixer.)

A continuació s'exposen diferents conclusions extretes d'un treball d'elaboració pròpia per l'assignatura de Sociologia a 2n de CAFE on s'analitzava una cadena de televisió, un diari i un diari esportiu en perspectiva de gènere.

Ens trobem amb una situació de desigualtat en relació als continguts molt pronunciada, en la televisió destinen 2h i 10 minuts de la programació diària íntegrament al esport. En parlen 2 minuts sobre la desigualtat que existeix entre esport femení en comparació amb el masculí. (anàlisi del dijous 6 de febrer 2019).

El diari analitzat segueix en la mateixa línia, del total de 64 pàgines que té el diari una pàgina es comparteix entre Futbol, masclisme al futbol, ciclisme, handbol i motociclisme.

Per últim, el diari esportiu, d'un total de 40 pàgines l'esport femení ocupa una pàgina.

1.5. Econòmic

L'àmbit econòmic dintre del esport continua sent un terreny massa ampli com per a que hi hagin estudis que ens parlin de bretxa salarial en tot el món esportiu. La interpretació parteix d'estudis més generals a més específics.

Diferència de preu per hora segons gènere

Tabla 4. Comparativa mediana precio/hora entre mujeres y hombres contratados/as a tiempo parcial y completo

Dedicación	Mujeres	Hombres
Jornada completa	12,57 €/h	13,24 €/h
Jornada parcial	17,35 €/h	14,53 €/h
Diferencia entre retribución completa y parcial	4,78 € 28%	1,28 € 9%

Per interpretar la taula de (Marta Pérez-Villalba, 2018), on compara les condicions de titulats i titulades en CAFE, cal saber que el 65% de les dones amb el grau universitari en qüestió es dediquen a l'educació. En aquest àmbit específic hi ha una diferència poc significativa en qüestions de bretxa salarial segons el gènere.

En àmbits de rendiment esportiu no es compleix lo dit anteriorment. Tal com exposa (Carmen Rocío Aliendre Morel, 2019) en un estudi de futbol femení, el World Economic Forum 2018 afirma que les dones guanyen un 24% menys que els homes treballant elles 6 hores (mínim) més que ells.

L'informe global sobre l'ocupació laboral al futbol femení (FITPro World Players' Unión, 2017) reflexa com el salari mitjà de les jugadores és de 600\$.

Per tancar aquest apartat és necessari recalcar que els punts tractats i exposats anteriorment són el resultat d'un procés de socialització. De la mateixa manera que són alhora agents socialitzadors que eduquen, condicionen i afecten a les desigualtats que reproduïxen i generen.

És per això que s'ha de tenir una visió interseccional de les desigualtats de gènere.

Marc legislatiu

Com ens presenta (Perrino-Peña, 2020) les societats globalitzades postmodernes i el món acadèmic demanden polítiques inclusives i d'equitat. En qüestions de diversitat cultural i gènere, tant en la vida pública com privada.

És important contextualitzar com arribem a la legislació actual i quins avanços en qüestions de gènere a nivell internacional han influenciat en la creació de polítiques d'igualtat.

La comissió europea va crear al 1999 "Helsinki Women and Science" per promoure l'increment de les dones en el món de la ciència i la investigació. Aquest grup nomenat anteriorment, fa estadístiques per estudiar la situació de la dona dins d'aquests àmbits.

També des del 1999 fins a dia d'avui es porten a terme conferències europees sobre igualtat de gènere en educació superior. A Oxford l'any 2005 es va presentar un estudi sobre Indicadors d'igualtat en les universitats Alemanes. El *Center of Excellence women and science (CEWS)* depenent de la universitat de Bonn des del 2003 crea el primer sistema de Ranking sobre igualtat de gènere a les universitats, en funció de les dades de la oficina general d'estadística.

Prèviament a l'any 2001 un equip del CEWS va començar a valorar la perspectiva de gènere en les universitats amb 2 objectius:

- Incloure la variable de gènere per mesurar la qualitat de les universitats
- Crear un ranking amb criteris de gènere per mesurar la situació d'igualtat en les universitats.

El CEWS col·labora amb el govern Alemany i la comissió europea. Els pressupostos del govern Alemany per les seves universitats depenen dels objectius complerts en matèria d'igualtat. Tot i això la realitat mostra que en la pràctica almenys fins al 2006 només el 4% de les universitats Alemanyes van rebre financiació per aquest motiu.

Centrant-nos en el territori de l'estat Espanyol en l'any 2002 el Ministeri de Ciència i Tecnologia va organitzar *Seminaris de Dones i ciència*. A partir del qual per primera vegada es canvien els impresos de la "Convocatoria del plan nacional de investigación desarrollo e innovación", per a que es reculli la variable sexe de les persones investigadores.

A partir del primer estudi general sobre dones docents i investigadores realitzat a l'any 1989 per Fernández van créixer els estudis referents al gènere:

- Pilar Perez Fuentes i Susana Aldino (2003) "La desigualdad de genero en el sistema público universitario en el país vasco".
- Anna Guil (2004) "La situación de las mujeres en las universidades públicas"
- Maria Jesús Izquierdo (2004) "El sexisme a la Univesitat Autonoma de Barcelona"

Arrel d'aquests estudis i avanç en investigació es desenvolupen polítiques i lleis com va ser:

Ley Organica 3/2007 23 març per promoure la igualtat entre homes i dones.

A l'any 2006 es crea la unitat "Mujer y ciència" en el Ministeri d'Educació i Ciència del govern, per promoure la inclusió i trencar les barreres de desigualtat.

Des del 2003 el "Consell de coordinació" depenent del Ministeri d'Educació i Ciència recull dades i xifres del sistema universitari espanyol per analitzar les diferents variables de gènere dins de les universitats.

Es important mencionar que no sempre el marc legislatiu i polític està vinculat amb la realitat del que passa als carrers o concretament en l'àmbit educatiu. Per recolzar aquesta opinió ens trobem amb un estudi fet anys després d'haver implementat aquests canvis a nivell estatal que mostra com no arriben a la praxis del dia a dia.

(Serra et.al, 2016) conclou que tan sols el 5% de les guies docents de 16 universitats espanyoles estudiades incorporen la perspectiva de gènere en algun dels apartats. Per considerar que una universitat ho incloïa era molt "permissiu" i ni tan sols havia de ser de forma transversal entre les competències, objectius, continguts o bibliografia sinó que amb que es tingués en compte únicament en un punt ja es considerava.

També mostra com si entenem aquesta temàtica de forma coherent i transversal al llarg de tota la guia docent únicament un 1,7% d'universitats ho incloïen.

Aquestes dades estudiades es contraposen al que exposa "Artículo 29 (Título II, Capítulo II)"

1. Todos los programas públicos de desarrollo del deporte incorporarán la efectiva consideración del principio de igualdad real y efectiva entre mujeres y hombres en su diseño y ejecución.

4. Objectius del treball

Objectiu principal:

- Dissenyar una proposta formativa basada en la perspectiva de gènere en l'esport i activitat física per implementar en el grau Ciències de l'Activitat Física i l'Esport (CAFE).

Objectius secundaris:

- Analitzar les desigualtats de gènere i context sociopolític de l'àmbit esportiu.
- Analitzar els plans docents de CAFE de les universitats d l'estat Espanyol en perspectiva de gènere.
- Fer una proposta personalitzada pel col·lectiu CAFE tenint en compte les diferents línies d'actuació de les polítiques de perspectiva de gènere.

5. Proposta d'intervenció didàctica

Es portarà a terme una revisió bibliogràfica i s'analitzaran els plans d'estudis del grau de CAFE de les diferents universitats Catalanes.

De mateixa manera es revisaran les formacions en perspectiva de gènere i s'extraurà aquelles propostes docents més efectives o bones pràctiques en perspectiva de gènere.

La segona part de la recerca anirà destinada a dissenyar el contingut tenint en compte el col·lectiu CAFE. Quines metodologies s'adequarien més a les característiques de l'alumnat, activitats d'ensenyament aprenentatge, temporalització, sistemes d'avaluació, etc.

6. Cronograma del projecte de TFG

ETAPES DEL TREBALL FI DE GRAU	2021																															
	Gener				Febrer				Març				Abril				Maig				Juny				Juliol							
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4				
INTRODUCCIÓ, JUSTIFICACIÓ I OBJECTIUS																																
Revisió bibliogràfica																																
Redacció del marc teòric i antecedents																																
Redacció de la justificació i objectius																																
PROPOSTA DE PROGRAMACIÓ DIDÀCTICA																																
Presentació i contextualització de la proposta																																
Selecció dels continguts de gènere																																
Redacció de la metodologia d'enyament																																
Recull d'activitats d'E-A																																
Selecció dels sistemes d'avaluació																																
REDACCIÓ DE LA MEMÒRIA DEL TREBALL																																
DIFUSIÓ DEL TREBALL/DEFENSA																																

7. Bibliografía

- Carmen Rocío Aliendre Morel, M. C. (2019). La discriminación de género en el deporte. El caso del fútbol femenino. *SCIENTIAMERICANA, Revista Multidisciplinaria*, 10.
- Devís Devís, J. F. (2005). ¿Qué permanece oculto del currículum oculto? Las identidades de género y sexualidad en la Educación Física. *Iberoamericana de Educación*, 19.
- Estudios, D. d. (2020). *Estadística de deporte federado 20/19*. Madrid: Ministerio de Cultura y deporte.
- María José Camacho-Miñano, M. J.-R. (2016). Evaluación de una propuesta formativa sobre género en Educación. *Cultura, Ciencia y Deporte*, 10.
- Marta Pérez-Villalba, A. V. (2018). Mercado de trabajo en el deporte y género: un estudio comparativo entre las condiciones de trabajo de las tituladas y los titulados en Ciencias de la Actividad Física y el Deporte por las universidades catalanas. *Revista de Humanidades*.
- Ministerio Cultura y Deporte. (2018). *Enseñanzas vinculadas al deporte*.
- Ministerio de educación, cultura y deporte. (2015). *Encuesta de hábitos deportivos en España*.
- Perrino-Peña, M. &.-P. (2020). Género y planes de estudio: Análisis del Grado en Ciencias de la Actividad Física y del Deporte. *Revista de Currículum y formación de Profesorado*, 18.
- Teresa Lleixà, S. S. (2020). Perspectiva de género en la formación de maestras y maestros de Educación Física. *Retos*, 10.
- Dowling, F. (2013). Teacher educators' gendered workplace tales. *Gender and sport. Changes and challenges*, 217-231.
- Serra, P., Soler, S., Prat, M., Vizcarra, M. T., Garay, B., & Flintoff, A. (2018). The (in) visibility of gender knowledge in the Physical Activity and Sport Science degree in Spain. *Sport, Education and Society*, 23(4), 324-338.